

Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2020-IV

Die Geschwister Kelderman

‘Geen huwelijksaanzoek ...’

Louise Stratenus

Ontdekking in cel ‘Oranjarahotel’

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 50 nummer 4. November 2020.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, D. van de Kamp, mw. Fl. de
Vrijer en mw. M. Wagenaar, redacteuren en
J.P. van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Anmeldingen van nieuwe donateurs
en adreswijzigingen kunnen schriftelijk
worden gemeld via Postbus 342, 3700
AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres:
info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

Seijst
2020
IV-98

Legaat of lijfrenteschenking:
ANBI-beschikking
nummer 55 537

Die Geschwister Kelderman 99

Dit artikel kreeg de De Monté ver
Loren Geschiedenisprijs 2019, een
nieuwe jaarlijkse prijs om historisch
onderzoek in Zeist te stimuleren.
In dit bekroonde artikel worden de
levens beschreven van vier zussen
Kelderman, hun stiefmoeder en een
nichtje, die hun laatste rustplaats
op de Godsakker van de Evange-
lische Broedergemeente vonden
tussen 1807 en 1872.

Louise Stratenus 110

Deze veelschrijfster uit Zeist zou je
een feministe avant la lettre kun-
nen noemen. Immers in haar tijd
was het zeer ongebruikelijk dat een
vrouw van stand voor zichzelf wilde
zorgen. Wel koos ze in haar boeken
vaak voor het huwelijk en het gezin,
hoewel ze daarbij huwelijksproble-
men als overspel niet uit de weg
ging.

Rectificaties Seijst 2020-III: Van afb.5 op pag.73 en afb.2 op pag.87 is
de oorspronkelijke bron de Collectie ZHG. De foto van afb.11 op pag.78 betreft de
zuidzijde van de Carsbeek (6 februari 2020) en is van Nick de Jong.

'Geen huwelijks- aanzoek ...' 107

Twee freules Van de Poll, hofdames
van koningin Wilhelmina, krijgen
van haar het verzoek of een van
beiden de opvoeding van het pasge-
boren prinsesje Juliana op zich wil
nemen. Wat dat met de dames doet
leest u in dit artikel.

De Monté ver Loren Geschiedenisprijs

Het onderstaande artikel is bekroond met de jaarlijkse De Monté ver Loren Geschiedenisprijs.

Deze prijs is ingesteld door de De Monté ver Loren Stichting met als doel historisch onderzoek in en/of over Zeist te stimuleren. De inzending kan een 'artikel' zijn, met een wetenschappelijke inhoud maar het kan bijvoorbeeld ook een scriptie van een scholier of student zijn, een film (of andere multimedia-vorm), of een gedicht, maar het dient wel over Zeist te gaan en een historisch perspectief te hebben.

De jury bepaalt jaarlijks welk 'artikel' uit het voorafgaande jaar in aanmerking voor de prijs komt, die jaarlijks zal worden uitgereikt op de Van de Poll-lezing in september. Dat was vanwege de coronacrisis dit jaar niet mogelijk. Zo mogelijk wordt de prijs altijd in een of andere vorm in ons blad Seijst gepubliceerd.

De 'De Monté ver Loren Stichting is voortgekomen uit een legaat van prof. mr. dr. J. Ph. de Monté ver Loren aan het Zeister Historisch Genootschap.

Aanmeldingen voor de prijs over 2020: zie artikel 'Van het bestuur'.

DIE GESCHWISTER KELDERMAN

**Godsakker van de
Evangelische Broe-
dergemeente (EBG).**

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

Dick Hoffman

Graven op Godsakker

Genealogisch onderzoek naar de familie van mijn betovergrootvader Coenraad Kelderman (1844 – 1933) voerde mij naar Zeist waar op de begraafplaats 'Godsakker' van de Evangelische Broedergemeente zich een zestal graven met de familienaam Kelderman bevindt. Het zijn de graven van vier zussen, hun nichtje en stiefmoeder. Ik was verast deze graven hier in Zeist aan te treffen, omdat de familie Kelder-

man, voor zover ik wist, van huis uit nederduits gereformeerd was. De zussen Kelderman echter, bleken allemaal lid van de Evangelische Broedergemeente te zijn geweest. Zij hadden in de beslotenheid van deze geloofsgemeenschap geleefd, bleven ongehuwd en woonden bij elkaar op het Zusterplein. Ook de aanwezigheid van de graven van het nichtje en de stiefmoeder riep vragen op, omdat op 'Godsakker' in principe alleen leden van de Evangelische Broedergemeente worden begraven

en zij dat niet waren.

Wie waren deze dames Kelderman en hoe waren zij bij de Evangelische Broedergemeente in Zeist terecht gekomen?

De zussen Kelderman

De zussen Kelderman waren voorname dames, dochters van Mr. Coenraad Willem Kelderman en Johanna Gerardina de Mauregnault. Hun vader, afkomstig uit Vianen, zoon van de stadssecretaris Willem

Kelderman en Cornelia Maria Roijer, had in Utrecht zijn rechtenstudie voltooid. In 1769 schreef hij zich in als advocaat voor den Hove Provinciaal van Utrecht. Twee jaar later op 8 juli 1771 huwde hij in de Janskerk met Johanna Gerardina de Mauregnault. Zij kregen vijf kinderen: vier dochters en een zoon. De eerste drie dochters zijn in Utrecht geboren. De vierde dochter en de zoon zijn op de buitenplaats 'Vijverlust' bij Vianen geboren, die eigendom van de familie Kelderman was.

Johanna Petronella Kelderman (1772 – 1807), de oudste dochter, luisterde naar de roepnaam Jans. Zij werd geboren te Utrecht, 23 juni 1772 en gedoopt in de Janskerk op 28 juni. Uit haar levensloop, die berust in het 'Predigerarchiv' van de Evangelische Broedergemeente Zeist, weten we dat haar ouders, die alleen in de zomer op 'Vijverlust' vertoefden, daar in 1778 permanent gingen wonen. In 1779 kreeg haar vader het drostambt van de hoge heerlijkheid Zeist aangeboden, dat hij aanvaarde nadat hem was toegezegd dat hij op 'Vijverlust' kon blijven wonen. Echter, een jaar later al, op 28 april 1780, verhuisde het gezin naar Slot Zeist. Vanaf die tijd dateerde het contact met de Evangelische Broedergemeente. De familie Kelderman kerkte in de gemeentesaal op het Zusterplein en de twee oudste kinderen, Jansje en Mietje, mochten in het zusterhuis de school en kinderdiensten bezoeken. De kinderen waren snel ingeburgerd,

leerden moeiteloos de Duitse taal, die voertaal binnen de gemeente was, en wonnen ieders hart. Toen hun moeder in september na een ziekbed van veertien weken overleed - zij werd op 7 oktober 1780 te Utrecht in de Geertekerk begraven - waren zij nog zeer jong. Het ligt voor de hand, dat hun vader, die door zijn bestuurlijke en politieke functies veel weg was, bij de opvoeding van zijn kinderen hulp van de Evangelische Broedergemeente heeft gekregen. In 1785, vijf jaar na het overlijden van zijn vrouw, trouwde hij met Maria Wilhelmina van der Vliet. De kinderen kregen daardoor opnieuw een moeder en een lieve familie die hen als eigen beschouwde, schreef de toen dertienjarige Jans.

De kinderen Kelderman leefden in een turbulente tijd. Hun moeder was overleden en hun vader, die actief bij de patriottenbeweging betrokken was, was veel van huis. In die situatie bood de Evangelische Broedergemeente voor de kinderen een veilig onderkomen en een vaste structuur in de opvoeding. Met het oog op de onzekere toekomst werd in 1786 hun voogdij in de Broedergemeente verankerd. Lodewijk Cornelis van Laer en Hans Heinrich Zaslein, leden van het opzienerscollege, werden hun voogden. De kinderen zouden in Zeist blijven, behalve Jansje, die naar de Evangelische Broedergemeente in Niesky zou gaan. Het besluit om haar daarheen te sturen, zal waarschijnlijk genomen zijn met het oog op haar

verdere ontwikkeling en muzikale aanleg. Volgens haar levensloop kon zij prachtig harp spelen. De reis naar Niesky, die in september 1786 was gepland, moest echter worden uitgesteld 'wegen der Unruhen im Lande'. Zonder daar over uit te weiden, doelde Jans op de oplopende spanningen tussen de patriotten en prinsgezinden. Toen de patriotten in 1787 werden verslagen, had dit voor het gezin ingrijpende consequenties. Kelderman en zijn vrouw vluchtten het land uit, de kinderen in Zeist achterlatend. Jans die op 15 maart 1788 eindelijk de uitgestelde reis naar Niesky kon hervatten, trof hen tot haar verrassing in Neuwied aan. Anders dan talrijke lotgenoten die naar de zuidelijke Nederlanden of Frankrijk waren uitgeweken, hadden zij bij de Evangelische Broedergemeente in Neuwied een veilig toevluchtsoord gevonden. Jans vertrok vanuit Neuwied naar Herrnhut en reisde vandaar naar Niesky. Op 27 april 1788 werd zij daar in de Broedergemeente opgenomen. Zij zou iets meer dan drie jaar in Niesky blijven. Kort nadat zij op 4 mei 1791 lid was geworden van het koor van de ongehuwde zusters, vroegen haar ouders haar om bij hen in Neuwied te komen. Hun wens hield waarschijnlijk verband met de toestand van haar stiefmoeder, die toen ongeveer vijf maanden zwanger was. Het kind, Maria Jacobina Anna Kelderman, werd op 29 december 1791 geboren en een dag later in de Gereformeerde Gemeente te Heddendorf (bij Neuwied) gedoopt. Na

Cornelia Maria Kelderman (jaartal onbekend).

ARCHIEF EBG

het overlijden van haar vader op 24 september 1792 – de plaats van overlijden wordt niet genoemd – keerde zij op 6 april 1793 met haar stiefmoeder terug naar Zeist. Over haar leven in Zeist horen we niet veel. Wel vermeldt haar levensloop, dat zij in 1796 een geloofscrisis doormaakte en ongeveer terzelfder tijd met gezondheidsproblemen te kampen kreeg. Jans Kelderman is niet oud geworden. Zij is op 5 augustus 1807 in alle vroegte aan de tuberculose overleden en op 8 augustus op ‘Godsakker’ begraven.

Haar zussen, die altijd in Zeist hadden gewoond, waren zeer close met

elkaar. Zij woonden samen in het zusterhuis aan het Westerplein 23. Als directrice en lerares waren zij werkzaam op het meisjesinternaat dat in 1818 door de predikant en pedagoog Friedrich Rénatus Früauf was opgericht.

Cornelia Maria Kelderman (1773 – 1872), roepnaam Mietje/Marie, werd geboren te Utrecht, 31 augustus 1773, en daar op 5 september in de Domkerk gedoopt. Zij werd vernoemd naar haar grootmoeder van vaderskant: Cornelia Maria Roijer. Als laatste van haar zussen is zij op zeer hoge leeftijd te Zeist overleden op 10 juli 1872. De datum waarop zij lid van de Evangelische Broedergemeente is geworden, heb ik niet kunnen achterhalen, maar zal omstreeks 1788 zijn geweest. Op 4 mei 1791, op dezelfde datum als haar zus Jans te Niesky, werd zij opgenomen in het koor van de ongehuwde zusters te Zeist. Ruim dertig jaar, van 1818 – 1849, stond zij aan het hoofd van het meisjesinternaat dat onder haar leiding grote bekendheid verwierf. Gezien haar prominente rol als lerares en directrice van het meisjesinternaat is het opmerkelijk dat zij geen levensloop heeft nagelaten. Echter, in het diarium van het zusterkoor is in verband met haar overlijden een uitvoerige aantekening opgenomen. Zij is op 15 juli 1872 op ‘Godsakker’ begraven.

Agatha Cornelia Kelderman (1775 – 1837), roepnaam Agie/Aagje, werd geboren te Utrecht, 6 juli 1775, en daar op 9 juli in de Janskerk ge-

doopt. Op 3 augustus 1788 werd zij opgenomen in de Evangelische Broedergemeente te Zeist, op 4 mei 1793 in het koor van de ongehuwde zusters. Van 1819 tot aan de herfst van 1830 was zij werkzaam als muzieklerares op het meisjesinternaat. Wegens ziekte moest zij met lesgeven stoppen. Zij is overleden te Zeist 7 december 1837 in het zusterhuis. Op 14 december is zij op ‘Godsakker’ begraven.

Wilhelmina Johanna Agnita Kelderman (1778 – 1854), roepnaam Agnita, werd geboren te Vianen, 29 november 1778, en daar op 6 december gedoopt. In 1786 kwam zij met haar zussen in het zusterhuis wonen. Op 21 augustus 1791 werd zij opgenomen in de Evangelische Broedergemeente te Zeist en op 4 mei 1797 in het koor van de ongehuwde zusters. In 1821 kreeg zij een aanstelling als lerares op het meisjesinternaat. Gedurende twintig jaar was zij onder de jeugd werkzaam, totdat zij in 1841 vanwege ziekte – zij leed aan jicht – met lesgeven moest stoppen. Daarna leefde zij in stilte teruggetrokken met haar enige nog levende zus Marie. Nadat in 1850 haar gezondheid steeds meer verslechterde, overleed zij te Zeist op 1 oktober 1854. Op 6 oktober is zij op ‘Godsakker’ begraven. Door haar heldere verstand was zij voor velen een raadvrouw geweest.

HET NICHTJE CHARLOTTE

Johanna Maria Charlotte (1809 –

1826), luisterend naar de roepnaam Charlotte, was de dochter van Willem Johan Pieter Kelderman, de jongere broer van de zussen Kelderman, en Anna Maria Catharina Holste. Toen zij op 18 augustus 1816 bij haar tantes in Zeist kwam wonen, was zij nog maar zeven jaar. Over haar is een levensloop opgesteld waardoor we weten dat zij op 7 februari 1809 in de kolonie Demerary werd geboren. Over haar ouders wordt met geen woord gerept. Ook horen wij niet waarom zij onder de hoede van haar tantes werd gesteld. De levensloop lijkt vooral geïnteresseerd in een schets van haar vroom en voorbeeldig karakter. Evenals haar tantes was zij uiterst muzikaal, speelde piano en harp en had een prachtige zangstem. Uit alles blijkt dat zij de oogappel van haar tantes is geweest en dat deze door haar vroegtijdige dood diep getroffen waren. Charlotte, die al vanaf haar komst in Zeist veel hoestte, overleed daar op 31 juli 1826 aan de tuberculose. Zij werd zeventien jaar en zes maanden oud. Uit de overlijdensakte weten we dat haar ouders in Haarlem woonden. Uit niets blijkt dat zij bij haar overlijden zijn geweest. Haar tantes waren wel steeds bij haar. Twee dagen voor haar dood vierden zij nog het H. Avondmaal samen. Hoewel Charlotte door haar overlijden geen lid van de Evangelische Broedergemeente is geworden, leefde bij haar wel het verlangen daarnaar. Om die reden werd zij als gemeentelid beschouwd, werd haar levensloop opgetekend en werd zij op 4 augustus

1826 op 'Godsakker' begraven.

DE STIEFMOEDER, JUF-FROUW VAN DER VLIET

Enige dagen eerder op 26 juli 1826 was Maria Wilhelmina van der Vliet (1754 – 1826) in haar woning op het Oosterplein 47 aan de tuberculose overleden. Zij was eenenzeventig jaar oud geworden. Te Amsterdam werd zij geboren, op 28 oktober 1754, als jongste dochter van Jan van der Vliet en Jacomina Hooft. Zij had nog twee zussen: Cornelia (1746) en Anna (1749). Haar ouders woonden in Amsterdam op de Keizersgracht en behoorden tot de Doopsgezinde Gemeente 'Lam en Toren'. In de kerk aan het Singel werden Cornelia en Anna in 1767 tegelijkertijd, na voorafgaande geloofsbelijdenis, gedoopt en opgenomen in de Doopsgezinde Gemeente. De doopinschrijving van Maria heb

ik niet in Amsterdam gevonden en ook niet in IJsselstein waar de familie omstreeks 1769 naartoe verhuisde.

Hoewel de ouders van Maria, zichzelf en haar zussen nooit lid van de Evangelische Broedergemeente zijn geworden, waren veel leden uit haar familie dat wel. Door huwelijken verwant aan de families Van Laer, Verbeek en Schellinger, behoorden zij tot de grondleggers van de Evangelische Broedergemeente in Zeist.

Maria en haar zussen woonden tot aan hun trouwen bij haar ouders in IJsselstein. Haar oudste zus Cornelia trouwde als eerste in 1769 met Huijbert van Lockhorst, daarna haar zus Anna in 1774 met haar neef Jacob van der Vliet. Maria zorgde voor haar bejaarde ouders tot aan hun overlijden. Nadat haar

Niesky (Saksen, Duitsland bij Görlitz). Zinzendorfplatz met de kerk van de EBG.

FOTO DICK HOFFMAN'

Zuster- of Westerplein in Zeist. De ingang van de gemeentezaal van de EBG bevindt zich net voor de hoek, rechtsachter.

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

vader als laatste in 1785 was overleden, trouwde zij nog dat jaar met de zeventien jaar oudere Coenraad Willem Kelderman, drost en secretaris van de hoge heerlijkheid Zeist, weduwnaar en vader van vijf kinderen. Het huwelijk werd te Vianen, de geboorteplaats van Kelderman, op 5 september 1785 in de Waalse kerk gesloten.

Maria ging bij haar man op het Slot te Zeist wonen. Haar huwelijk met deze uitgesproken patriot doet vermoeden dat er binnen haar familie en de Evangelische Broedergemeente voldoende geestverwanten waren. Echter, uit voorzichtigheid werd door de leiding van de Broe-

dergemeente naar buiten toe iedere zweem van betrokkenheid vermeden. Toen in 1787 het tij zich tegen de patriotten keerde, vluchtte zij met haar man naar Neuwied. Over het verblijf in Neuwied is verder weinig bekend, behalve dat Maria er in 1791 moeder werd van dochter Jacomina en het jaar daarop weduwe. In 1793 keerde zij terug naar Zeist. Uit de afwikkeling van de nalatenschap van haar man werd duidelijk dat er aanzienlijke schulden waren. Om die redenen hielden de voogden van haar stiefkinderen de aanvaarding van zijn nalatenschap in beraad. Maria had haar eigen vermogen. In haar testament uit 1799 benoemde zij haar dochter tot haar enige erf-

genaam. Haar stiefdochters legateerde zij, ieder voor een bedrag van duizend gulden. Opvallend is dat haar stiefzoon, Willem Kelderman, nergens in haar testament wordt genoemd.

Maria Wilhelmina van der Vliet is nooit hertrouwd. Met haar dochter heeft zij na haar terugkeer uit Neuwied steeds op het Slot gewoond. Zij huurde daar een deel van de rechterzijvleugel voor driehonderdennig gulden per jaar. Door verkoop van het Slot in mei 1818 moest zij naar andere woonruimte uitzien. Zij ging wonen op het Oosterplein 47 waar zij 'na langdurig lijden aan een uitterende ziekte' in 1826 is overleden. Een van de aangevers van haar overlijden was haar schoonzoon Carl Heinrich Wilhelm Verbeek, die op 9 december 1818 met haar dochter Jacomina was getrouwd. Zij waren na hun huwelijk naar Rijsenburg vertrokken waar Wilhelm van 1825 tot en met 1849 burgemeester was. Na het overlijden van Maria keerden zij terug naar Zeist waar zij op de buitenplaats 'De Koppel' gingen wonen.

Maria Wilhelmina van der Vliet werd als een 'Freundin' van de Evangelische Broedergemeente op 'Godsakker' begraven.

HET JONGSTE BROERTJE

Bij de graven van de zussen Kelderman zullen we tevergeefs zoeken naar het graf van hun broer Willem. Als jongste en enige mannelijke na-

komeling, blijkt hij een heel andere weg te zijn opgeslagen dan zijn vier zussen.

Willem Johan Pieter Kelderman, vernoemd naar zijn grootvader Willem Kelderman en overgrootvader Johan Pieter de Mauregnault, werd op het landhuis 'Vijverlust' bij Vianen op 31 maart 1780 geboren. Op 2 april werd hij in de Nederduits Gereformeerde Gemeente te Vianen gedoopt. Zijn oom en tante, Johan Cornelis de Cazenabe en Petronella Constantia Kelderman, waren als peter en meter daarbij aanwezig.

Kort na deze gebeurtenis verhuisde het gezin naar Zeist waar zijn moeder nog datzelfde jaar overleed. Zijn vader overleed toen hij twaalf jaar oud was. De opvoeding van de nog minderjarige Willem Kelderman kwam nu onder de verantwoordelijkheid van zijn voogden Lodewijk Cornelis van Laer en Hans Heinrich Zaslein, maar ook zijn stiefmoeder, Maria Wilhelmina van der Vliet, zal hier een stem in het kapittel hebben gehad. Dat de verhouding tussen haar en haar stiefzoon niet zo goed was, zou men kunnen opmaken uit het feit dat hij in haar testament nergens voorkomt. Het lijkt er op dat de opvoeding van Willem Kelderman de Evangelische Broedergemeente voor problemen heeft gesteld. De gegevens over hem zijn echter te summier om daar een goed beeld van te krijgen.

Wat wel duidelijk is, is dat Willem

Kelderman al op veertienjarige leeftijd uit Zeist is weggegaan. In het diarium van het broederkoor is daar een aantekening van terug te vinden. De reden van zijn vertrek echter wordt niet vermeld. Ook weten we niet waarheen hij is vertrokken en hoe het met zijn verdere opvoeding is gelopen. Vanaf 4 september 1794 is hij uit beeld verdwenen. Pas jaren later horen wij weer van hem. Hij is dan getrouwd met Anna Maria Catharina Holste en vader van vijf kinderen.

Door een berichtje in *The Demerary and Essequibo Royal Gazette* weten we dat hij in 1816 met zijn gezin uit

de kolonie Demerary naar het vaderland is teruggekeerd. Het lijkt erop, dat hij gedurende zijn verblijf in de kolonie met zijn zussen in contact is gebleven; want na terugkeer kwam zijn dochter, Charlotte, bij haar tantes in Zeist wonen. Zelf vestigde hij zich met zijn gezin in Haarlem en vond werk, eerst als belastingambtenaar, later als boekhouder. Bij de volkstelling van 1839 woonde hij Tussen de Jans Bruggen 103 en was boekhouder op de fabriek de Phoenix te Haarlem. Uit een advertentie in het *Algemeen Handelsblad* van 7 september 1840 blijkt dat hij ook als handelaar actief was:

Neuwied (Noordrijnland-Westfalen, Duitsland bij Koblenz), Friedrichstraße met de EBG kerkzaal.

BRON: M. DONATH, L.-A. DANNEBERG, *HERNHUTTER NEDERZETTINGEN IN EUROPA*, (NIEDERJAHNA, DLD. 2018)

Neuwied (Noordrijn-land-Westfalen, Duitsland bij Koblenz), woonhuizen in de Hernhutterwijk.

BRON: M. DONATH, L.-A. DANNEBERG, *HERNHUTTER NEDERZETTINGEN IN EUROPA*, (NIEDERJAHNA, DLD. 2018)

Graf Cornelia Maria Kelderman op de Godsakker in Zeist.
Tekst: 'Cornelia / Maria / Kellerman [sic] / Geboren te Utrecht / Den 31 Augustus 1773 / Overleden te Zeist / Den 10 Julij / 1872'

Seijst
 2020
 IV-106

Op het bordje boven de grafsteen wordt de achternaam zelfs gespeld: 'Kellermann'.

BRON: M. DONATH, L.-A. DANNEBERG, *HERNHUTTER NEDERZETTINGEN IN EUROPA*, (NIEDERJAHNA, DLD. 2018)

‘VOOR LIEFHEBBERS. Bij toeval uit de Hand te Koop, het fraaiste SPIEGELJAGT in het Koninkrijk, zoo van bouw, inrigting als snelheid; bekend als het hardzeilendste Vaartuig van dien aard in ons Land, uitmuntend onderhouden, en van een zeer complete Inventaris voorzien; te bevragen, brieven *franco*, bij W. KELDERMAN, tusschen de Jansbruggen, te Haarlem.’

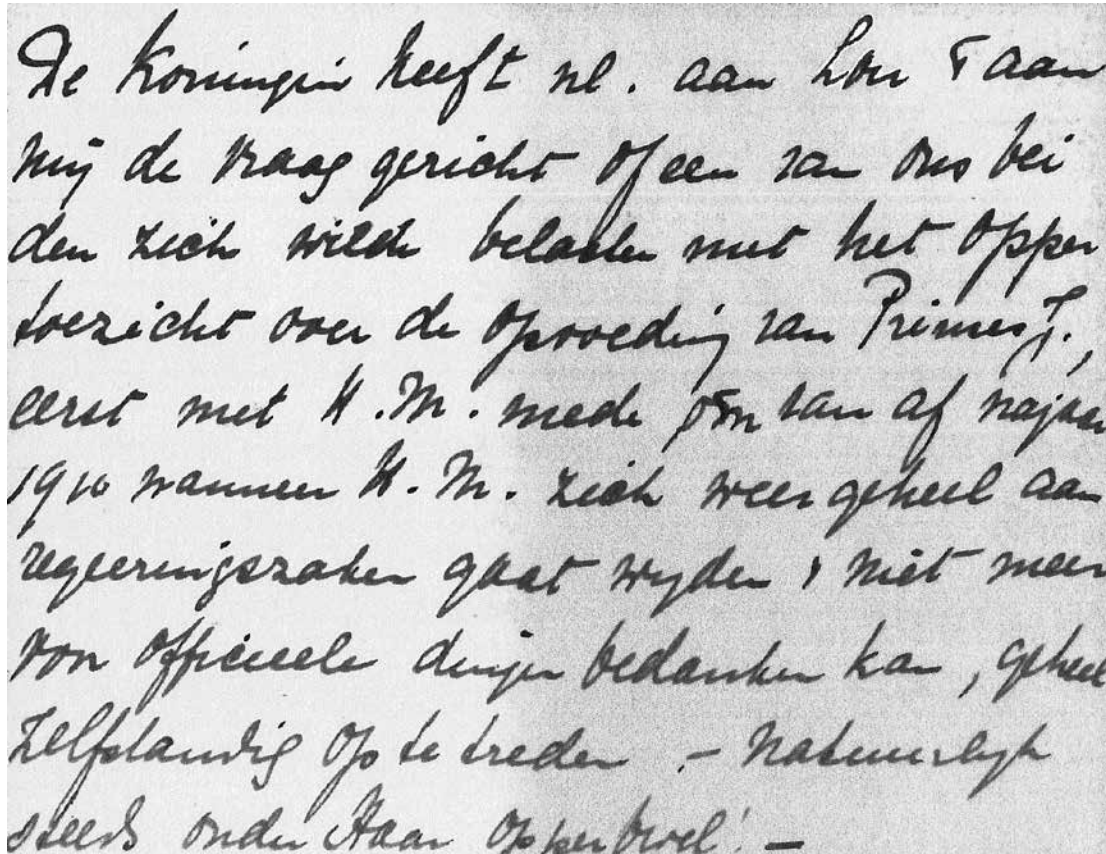
De functie van boekhouder vervulde hij tot 1842. Uit een wel opmerkelijk bericht in het Algemeen Handelsblad van 14 en 17 januari vernemen wij dat hij op 7 januari 1842 uit de dienst van de Katoen Spin- en Weverij, de Phoenix, was ontslagen. Vermoedelijk was hij omstreeks deze tijd al met de noorderzon vertrokken en was zijn ontslag het gevolg van zijn afwezigheid. Dit zou tevens

verklaren waarom hij als getuige gedagvaard in een fraudezaak tegen een zekere J.J. van Dalsum niet ter rechtszitting was verschenen. Bij vonnis (nr. 10) van 20 januari 1842 werd hij hiervoor veroordeeld tot betaling van de proceskosten en een geldboete van vijftwintig guldens, maar Kelderman bevond zich toen waarschijnlijk al buitengaats, zijn familie in ellende achterlatend.

Het feit dat zijn jongste zoon in 1843 in de kolonie in Veenhuizen werd opgenomen, waar hij een jaar later overleed, en zijn echtgenote als verlaten huisvrouw in het oude Haarlemse Diaconiehuis terecht kwam, waar zij in 1847 overleed, wijst op een groot familiedrama. Het is de vraag of zijn twee dan nog levende zussen Marie en Agnita Kelderman van dit gebeuren op de hoogte zijn geweest. Hoewel ik sterk het vermoeden heb, dat Willem Johan Pieter Kelderman naar Suriname is uitgeweken en te Paramaribo is overleden, ontbreken verdere gegevens over hem. Mogelijk duiken er in het archief van de Evangelische Broedergemeente nog brieven op die daar hun licht op werpen.

N.B. De informatie die ik in dit opstel heb verwerkt, heb ik ontleend aan voornamelijk digitaal beschikbare documenten. Een belangrijke bron waren de ‘levenslopen’ in het archief van de EBG Zeist (HUA, nr. 1004)

'Geen huwelijksaanzoek maar bijna even erg'

De Koningin heeft nl. aan Lou & aan
mij de vraag gericht of een van ons bei-
den zich wíldt belaten met het op-
voericht over de opvoeding van Prinses J.,
eerst met H.M. mede van van af na jaer
1910 wanneer H.M. zich weer geheel aan
Regeringszaken gaat wyden. Met meer
van officiële dínjn bedanken kan, geheel
zelfplandig op de treden. - Natuurlyk
steeds onder Aan Opkuntvel. -

Alinea uit de brief
van 16-9-1909
van Johanna van
de Poll aan 'Foef'
Labouchere.
COLLECTIE ZHG

JanHein Heimel

Het is bekend dat er veel brieven bewaard zijn gebleven van de dochters van jhr. Fredrik Harman van de Poll (1823-1909) uit Zeist. Omdat twee van de freules hofdame zijn geweest, zijn hun brieven voer voor een ieder die meer wil weten van het hofleven aan het begin van de 20^e

eeuw. Er zijn zelfs enkele boeken verschenen die gebaseerd zijn op deze brieven.

Een tot op heden nauwelijks ontdekt feit is te vinden in enkele brieven van Joanna van de Poll, geschreven in de zomer van 1909, kort na het overlijden van haar beide ouders.

Seijst
2020
IV-107

HET PROBLEEM

In een brief van donderdag 16-9-1909 van Joanna (Zus) van de Poll aan Agnes (Foef) Henriette Labouchere reageert zij in het begin van de brief op een brief die zij twee dagen eerder ontving van Foef die tijdelijk in Zwitserland verkeert.

Maar dan komt de mededeling '..... toen er gisteren een vraag kwam die ons geheel bouleverseerde [in verwarring bracht]. 't Was geen huwelijksaanzoek! Maar bijna even erg, want het is toch wel een soort levensquestie.

De Koningin heeft nl. aan Lou & mij de vraag gericht of één van ons beiden zich wilde belasten met het oppertoezicht over de opvoeding van prinses J., eerst met H.M. mede, om vanaf najaar 1910 wanneer H.M. zich weer geheel aan de regeeringszaken gaat wijden, niet meer voor officieele dingen bedanken kan, geheel zelfstandig op te treden. - Natuurlijk steeds onder Haar opperbevel! -.

Wij werden beiden koud van dit plotselinge geheel onverwachte voorstel.

En, o lieve Foef, die plotselinge leegte om niet Papa of Mama in zoo iets te kunnen consulteren, dat benauwde gemis knaagt weer opnieuw zoo hevig. Lou & ik zaten tegenover elkaar te kijken. We wisten geen raad; we hebben beiden 8 dagen bedenktijd, & dan moet het beslist zijn om waarschijnlijk nog eind van dit jaar in functie te treden. Het eenige wat ons van decisie

ontheft is het oordeel van een dokter, waaraan men zich moet onderwerpen, want de hygiënische eischen van H.M. zijn overdreven hoog. Of wij een van beiden de taak aankunnen is dus nog te bezien, maar wij begrijpen nog te weinig en het is ook zeer onduidelijk wat de omvang van deze betrekking in alle details zal zijn & kunnen met geen menschen mogelijkheid een zuiver oordeel erover hebben. Lou is volgens ons aller inzicht 100x meer geschikt dan ik. Het was steeds haar illusie de zorgen van een kind te hebben & onder tranen bekende zij mij gister hoeveel het haar gekost had om van die drie lieve meisjes B. afstand te doen! Toch voelde zij dat het beter was geweest zoo, - dat het goed was dat zij de laatste levensjaren van Papa & Mama bij hen was geweest. Wij zijn nu in een andere toestand gekomen & zijn niet verantwoord het voor & tegen te onderzoeken. De verantwoording is ontzettend beste Foef, voel je voor ons in welke toestand wij ons bevinden. Henriette is letterlijk ziek van agitatie zij ziet & weet natuurlijk ook de bezwaren van een hofdame & daarbij zal dit een heel aparte betrekking wezen. L. & ik voelen wee van binnen wat is onze plicht, zullen wij fysiek zooveel aankunnen? Voor het laatste is ontegenzeggelijk Lou beter, maar hoe zal het fysiek gaan... En wat moeten wij hier beginnen zonder haar, juist nu alles door haar begint op orde te komen. Dat mag echter niet in de weegschaal gelegd worden; Frits heeft allerliefst en heel onzelfzuchtig in deze geest met Lou gesproken. Het idee alleen al is afschuwelijk, dat zal

je met ons meevoelen & begrijpen.'

De genoemde personen zijn jvr. Joanna (Jo of Zus) van der Poll (1872-1970), jvr. Louise (Lou) Pauline van de Poll (1857-1943), jvr. Henriette van de Poll (1853-1946), jhr. Frits van de Poll (1860-1937) en Agnes (Foef) Henriette Labouchere (1873-1942). De drie eerst genoemden wonen samen met hun zus jvr. Clara (1855-1943) in, het voorheen ouderlijk, huis Beek & Royen aan de Dorpsstraat in Zeist. Foef woont met haar man Leendert Marinus Schuurbeque Boeye (1863-1937) in de linkervleugel van Slot Zeist. De Koningin is koningin Wilhelmina (1880-1962) die koningin is geworden in 1890 en in april 1909 het leven heeft geschonken aan prinses Juliana. Henriette van de Poll was indertijd belast met de opvoeding van prinses Wilhelmina en is ook daarna hofdame gebleven bij koningin-moeder Emma.

De brief van Joanna wordt door Foef op 19 september 1909 beantwoord met veel hartelijk medeleven en de uitspraak: *'Een huwelijksaanzoek ziet men meer of minder wel aankomen maar dit...'*

In een brief van 20 september aan Foef vertelt Joanna dat zij en Louise samen hebben vastgesteld dat Louise de gevraagde taak op zich zal nemen. Uit de brief blijkt dat de keuze geen makkelijke is geweest en dat ook broer Frits hierbij een belangrijke rol heeft gespeeld. Op zaterdag

gaat Louise eerst nog op audiëntie bij koningin-moeder Emma. Enkele dagen later wordt koningin Wilhelmina ingelicht die op vrijdag 27 september Louise ontvangt voor een gesprek. Hierbij heeft Louise ook enige ogenblikken Juliana in haar armen mogen houden. In december vertrekt Louise naar Den Haag en komt de zorg voor het huishouden in Zeist grotendeels bij Joanna te liggen.

Louise vervult haar taak als dame du palais honoraire, belast met de opvoeding van prinses Juliana tot koningin Wilhelmina haar in 1920 van haar taak ontheft waarna zij, ongebruikelijk in die tijd, een pensioen krijgt aangeboden. Bij haar ont-

slag wordt zij benoemd tot Eredame in de huisorde van Oranje. Louise gaat dan weer op Beek & Royen wonen. De relatie met zowel koningin Wilhelmina en prinses Juliana blijft uitstekend. Zo is zij bv. getuige van prinses Juliana bij haar huwelijk met prins Bernhard. Ook bezoekt haar pupil enkele malen Beek & Royen. Jvr. Louise van de Poll overlijdt in 1943. Haar jongste zuster Joanna wordt 97 jaar en overlijdt pas in 1970.

Opmerking: De betrokken brieven zijn te vinden in de collectie van het ZHG in het gemeentearchief van Zeist en op de site van het Zeister Historisch Genootschap (www.zhg.nl)

Louise van de Poll met prinses Juliana op haar arm (ca. 1909).

COLLECTIE ZHG

Louise van de Poll (r.) met prinses Juliana (28-10-1923).

COLLECTIE ZHG

Louise Stratenus, Zeist 1852-Princenhage 1908

Een bevlogen broodschrijfster uit de negentiende eeuw

Louise Stratenus (ongeveer 20 jaar).

COLLECTIE KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

Nannie van Berkum

Wie heeft ooit gehoord van Louise Stratenus? Een enkeling. Heel soms kom je nog eens een reactie tegen, zoals ooit naar aanleiding van haar gedichtenbundel 'Ochtendliederen, gevolgd door Middagzangen' (1880). Een mevrouw meldde – het was 2003 – dat ze geraakt was door een van haar poëmen! In en rond Zeist zijn er wel mensen die

haar naam kennen: ze is immers in Zeist geboren. Maar daarnaast kent niemand haar tegenwoordig meer, een enkele liefhebber en uitzoeker daargelaten. Terwijl ze meer dan 300 titels op haar naam heeft staan, waaronder dichtbundels, romans, novellen, toneelstukken, artikelen, opvoedkundige werkjes, kinderboeken en vertalingen uit het Engels, Frans, Duits en Zweeds. Af en toe

zie je haar naam in een literatuurgeschiedenis.

VEELSCHRIJFSTER

Vrijwel altijd staat er dan bij dat ze een 'veelschrijfster' was met een ongelooflijke productiviteit, die helaas gepaard ging met een minimaal succes. Ze was iemand die heel veel schreef, goed gelezen werd ook, want er waren redelijk wat boeken

van haar in omloop, maar slechte recensies kreeg ... het blijft raadslachtig. Dat intrigeert natuurlijk zeer. Vooral als je je probeert voor te stellen dat iemand, we spreken over iemand die leefde in de 19^e eeuw en die niet ouder werd dan 55 jaar, zoveel energie had dat zij in staat was vrijwel dag en nacht met de pen (of de veer) in de weer te zijn (klad, net, correcties, drukproeven, enz.). En dan heb ik het nog niet over de brieven die ze heeft geschreven. Ook dat waren er talloze. Waarom doet iemand dat, zoveel schrijven? Wie was die vrouw? Hoe leefde ze? Hoe verging het haar, al schrijvend om ervan te kunnen leven?

SCHRIJVEN EN LEZEN

Ik kreeg een aantal *Katholieke Illustraties* in handen en in enkele jaargangen vond ik de schrijfster Louise Stratenus. Met deze schrijfster kreeg ik iets. Waarom? Ze werd geboren in Zeist, op de plek waar nu Hotel Figi staat. Haar (korte) leven was zeker voor een vrouw van stand in die tijd wel heel bijzonder. Ze hield van lezen en schrijven; ik ook en ik ben ook geboren in Zeist. Ik ging op onderzoek uit. Het enige wat ik aanvankelijk had, was een korte levensbeschrijving, geschreven door Thera Boon. Zij hield zich voornamelijk bezig met de periode dat Louise Stratenus in Breda (Princenhage) woonde. In een gesprek met Thera bleek dat zij een brievenarchief had geraadpleegd in het Letterkundig Museum (thans: Literatuurmuseum) in

Den Haag. Het bleek een goed begin van mijn speurtocht. Daar bevindt zich namelijk een heel oud groen schriftje waarin het nichtje Henriette (koosnaam Dousje) de levensgeschiedenis van de door haar mateloos bewonderde tante Louise heeft opgeschreven. Helaas heeft ze heel veel passages (ook in brieven trouwens) fanatiek doorgekruist, zodat je blijft gissen naar meer bijzonderheden. Talloze pogingen te achterhalen wat er stond, zijn mislukt. Ik bezocht in Doorn mevrouw Van Os, die Dousje nog heeft meegemaakt. Dousje stierf in 1957. In haar schriftje schrijft ze ook dat het jammer is dat niet veel meer van haar tante bewaard is gebleven (dagboeken o.a.): de Duitsers – want Dousje maakte de Tweede Wereldoorlog mee – vernietigden veel daarvan.

JEUGD

Louise Stratenus werd dus geboren in Zeist, in 1852, waar haar ouders in 1848 waren getrouwd en een aar-

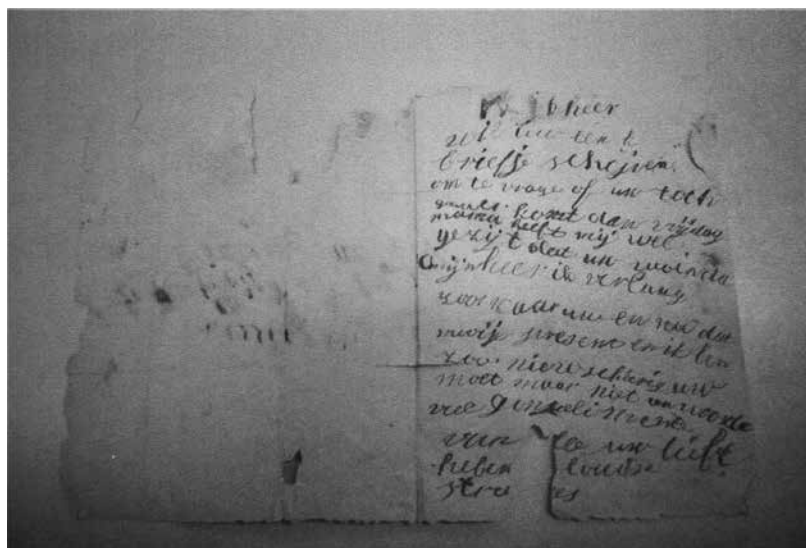
dig buiten hadden betrokken op de hoek van de Dorpsstraat en de Donkere Laan (nu Hotel Figi). De vader en moeder van Louise (Jacques Stratenus en Henriette Schadee van der Does) woonden voordat ze trouwden dicht bij elkaar: ze woonden beiden op de hoeken van de Montaubanstraat aan de Utrechtseweg, waardoor ze zo ongeveer burennaren waren. Dus het huwelijk van de jongelui was niet zo vreemd.

In 1853 werd nog een meisje geboren, Bénine en in 1855 opnieuw, Henriette.

Maar in de winter van 1856 sloeg het noodlot toe in dit welgestelde gezin. De vader reed met een koets tijdens een rit van Utrecht naar Zeist de Biltse Grift in. Toen hij – nog in leven – werd thuisgebracht en op bed gelegd, had niemand in de gaten dat de kleine Louise zich in dezelfde kamer bevond. Haar vader stierf nog dezelfde nacht. Louise herinnerde zich dit nog goed en getuigde daarvan in een tweetal gedichten, die ze jaren later schreef.

Eerste briefje van Louise Stratenus (7 jaar) aan haar toekomstige stiefvader, Leysius. Tekst: 'Mijnheer wil uw een k[slecht leesbaar: ?lein?] briefje schijven om te vragen of uw toch gouwer komt dan vrijdag mama heeft mij wel gezijt dat uw [onleesbaar] O mijnheer, ik verlang zoo naar uw en naar dat mooie present en ik ben zoo nieuwshierig. uw moet maar niet antwoorde wel [slecht leesbaar: ?gevreelisteert? (gefeliciteerd)] van [beschadiging] uw liefe heben[beschadiging] louise stra [weggevalen: ten] us'.

ARCHIEF LETTERKUNDIG
MUSEUM [NU:
LITERATUURMUSEUM]

Ansichtkaart van Louise Stratenus uit Zweden aan haar zuster. Tekst: '15 Juli 1892. Södertälje, Hillenborg-villa, vrijdagmorgen. Duizendmaal dank voor je lieve briefkaart. Hoe vind je deze lift, midden in de stad? Ik ga er dikwijls mede naar de bovenstad, maar ben nu weer buiten, totdat ik naar huis wederkeer, ik moet nog bepalen wanneer. De commandant [van het Leger des Heils] is voor drie weken naar Engeland, dus in dien tijd houd ik mevrouw gezelschap, wat wel noodig is, want zij is heel zenuwzwak en gisteren b.v. stierf er een kind van de burenen werden wij deftig geïnviteerd het nog in schemerdonker te kunnen zien!! [onleesbaar] liefste, spoedig meer; thans druk. Zoveel goeds. Louise.

ARCHIEF LETTERKUNDIG
MUSEUM [NU:
LITERATUURMUSEUM]

Seijst
2020
IV-112

Aan mijn vader

Ik heb u vroeg gemist. Reeds in mijn eerste dagen

Heb ik het droevig zwart van kinderrouw gedragen,

Maar toch wijd ik mijn liefde eerbiedig aan uw beeld.

En één herinnering hebt gij mij meegegeven,

't Is dat gij op dien dag, den laatste van uw leven,

Mij nog tot u gebeurde, en zachtkens hebt gestreeld.'

Dramatisch genoeg verwachtte haar moeder haar vierde kind, opnieuw een dochtertje, dat een aantal maanden later werd geboren. Ook daarop rustte geen zegen: het kindje overleed binnen twee jaar. Kindersterfte in die tijd was niet vreemd, maar dramatisch was het zeker. Na de dood van vader Jacques was er onvoldoende geld om de status te blijven volhouden. De weduwe Stratenus verhuisde met haar dochters naar de Dorpsstraat en ze schafte paarden en rijtuig af. Het gebouw aan de Dorpsstraat moest later

plaats maken voor het vernieuwde gemeentehuis en grensde enerzijds aan het oude gerechtshuis, anderzijds aan de apotheek, respectievelijk 1^e Dorpsstraat 15 en 13. Ze huurde dit huis van Hendrik Blanken.

Na vier jaar hertrouwde de weduwe met de militair officier Leyssius. Daardoor verhuisde het gezin vaak (Den Haag, Den Helder, Amsterdam, Middelburg), maar uiteindelijk kwamen ze in Breda terecht (garnizoensstad bij uitstek). In 1868 stierf ook het tweede zusje van Louise, Henriette, op 12-jarige leeftijd aan difterie, terwijl ze logeerde bij haar oma Schadee in Vianen (het gezin woonde toen kortstondig in Amsterdam waar geen ruimte voor haar was). Intussen werd een (stief-)zusje geboren, Mimi.

LIEFDE

Louise en haar zus Bénine hadden een sterke band, die uit talloze brieven van Louise aan haar zus blijkt. Bénine (reeds verloofd toen ze veertien was!) en haar man Samuel de Vaynes van Brakell kregen in 1872 een dochtertje, de eerder genoemde Dousje, oogappel van haar tante Louise.

Met de neef van Samuel, Alexander Ver Huell (de bekende tekenaar die leefde van 1822-1897), kreeg Louise een epistolaire [gebaseerd op brieven], platonische verhouding, waarvan vele brieven getuigen.

In Brabant, ze was toen achttien jaar, ontstond een romance tussen haar en Charles baron van der Borch van Verwolde. Enkele dagen voor

de aantekening van het huwelijk, de bruidsjaon was reeds in huis volgens Dousje, ging het huwelijk toch niet door, tot groot verdriet van Louise. Deze dramatische breuk maakte diepe indruk en leidde uiteindelijk ook tot haar definitieve keuze voor 'de pen', ondanks de tegenstand die ze hierbij ondervond van haar directe familieleden.

BROODSCHRIJFSTER

Na de verbroken verloving, besloot Louise voor zichzelf te gaan zorgen; dat wil zeggen dat ze wilde proberen 'van de pen te leven'. Een enorme stap in die tijd: vrouwen zorgden niet voor zichzelf, zeker welgestelde dames van stand als Louise Stratenus niet. En al helemaal niet als 'artiest'. Haar familie was dan ook ontzet. De keuze voor het huwelijk had Louise Stratenus liever gemaakt, maar de omstandigheden waren daar niet naar. Ze ging schrijven en daar zat ook haar twijfel in. Aan de ene kant was ze bijna een voorzichtig soort feministe, aan de andere kant bleef ze kiezen voor het huwelijk en het gezin en daarvan gewaagd ze ook in haar werk. Eigenlijk wist ze ook wel dat ze niet tot de top van de literatuur zou gaan behoren ... zo blijkt ook uit dit citaat uit *Luctor et Emergo*, 1882, (onder haar pseudoniem Claudius):

*'Wel is de kunst me ontzacht'lijk lief,
Wel zal ik voor haar leven,
Maar toch mij is geen kunst'naarshart
Of waar genie gegeven'*

Toch zette ze door en ze publiceerde met regelmaat. Haar eerste dichtbundel *Ochtendliederen* en *Middagzangen* werd herdrukt en aangekondigd door de uitgever (Wuijster). Een toneelstuk (*Wraak*) kreeg een prijs. Voorbeelden van toen uitgegeven werken: *Noordsche Bloemen* (1876), *Ericas* (1877), *Novellen* (1878), *Droomen en Werkelijkheid* (1879), *Een granaatbloem* (1879).

FAILLISEMENT

Helaas was ze absoluut niet zakelijk. Haar onhandigheid met uitgevers zorgde ervoor dat ze in korte tijd niet alleen vrijwel zonder geld zat, maar ook vele schulden had. Het blijkt dat ze veel 'kocht' en verkeerde leningen afsloot. De lijst met schuldeisers spreekt van ruim 70.000 gulden (omgerekend in deze tijd: € 750.000)! De inboedelverkoop laat zien dat er ongelooflijk veel luxe spullen beschikbaar waren ... Raadselachtig is trouwens het feit dat ook de vader van Louise Stratenus niet zo goed met geld kon omgaan. In 1854 vroeg hij, wegens zwakheid van (geestes)vermogen, ondercuratelestelling aan bij de arrondissementsrechtbank te Amersfoort. Toch een erfelijkheidskwestie?

VLUCHT

In deze periode maakte ze kennis met Catharina Alberdingk Thijm (1848-1908), dochter van J.A. Alberdingk Thijm (beroemd katholiek hoogleraar in Amsterdam (1820-1889)) en zus van de later

onder het pseudoniem Lodewijk van Deyssel bekende schrijver. Catharina beschermde en hielp haar vriendin met grote inzet. Onder invloed van de familie Alberdingk Thijm bekeerde Louise zich, van huis uit protestant, in Engeland tot het katholicisme, tot schrik en woede van haar eigen familie en van Alexander Ver Huell, met wie ze als het maar even kon, nog steeds correspondeerde. Gecombineerd met het dreigend faillissement leverde dit een dramatische periode op, waarin de familie probeerde Louise te laten gijzelen of met een man te laten trouwen die de schulden op zich zou nemen. In een brief aan Ver Huell schreef Louise dat ze dat echt niet kon, omdat het een akelige man was, die haar allerlei vreemde voorstellen deed.

Louise en Catharina ontsnapten - samen - om gijzeling van Louise te voorkomen, in het geheim en in de nacht, halsoverkop naar Engeland. In Londen leefden ze sober, ze schreven zoveel mogelijk en richtten een tijdschrift voor jonge meisjes op (*Lelie en Rozeknoppen*, opgericht in 1882). Ze waren dol op het ontmoeten van beroemde en hooggeplaatste personen en bewogen zich als het enigszins (financieel) verantwoord was in de hogere kringen. In vele brieven vind je verslagen van soirees waarbij ze proberen zo dicht mogelijk bij bijvoorbeeld de leden van het koninklijk huis in de buurt te zitten.

(Briefcitaat van Catharina: *'Ik zit alle Zondag vlak achter de keizerin Eugénie [keizerin van Frankrijk, echtgenote van Napoleon III, in 1870 verbannen naar Groot-Brittannië] in de kerk, zodat als zij gaat zitten, haar rug tegen mijn hand komt!'*)

RELATIE

Na twee jaar slaagde Louise erin de schulden voor een deel af te lossen en keerden de vriendinnen terug naar Nederland. Via Amsterdam gingen ze naar Brussel, waar ze enige tijd verbleven, maar vooral Parijs was een geliefd oord voor beide vriendinnen-schrijfsters. Het was overigens een vrij innige relatie, die Boudewijn Büch de uitspraak ontlokte: 'Catharina Alberdingk Thijm was zo lesbisch als een looien deur' (*NRC* van 31 mei 1983). Was het een lesbische relatie tussen de twee vriendinnen? Ik ben daar niet zo zeker van. Vrouwenvriendschappen kwamen in die tijd vaak voor en waren zeker om financiële en economische redenen heel 'gewoon'. Ook de aanspreekvormen waren vaak in de trant van 'Liefste', 'Lieveling', enz. als het om vriendinnen en familieleden ging.

BREUK

Meer dan tien jaar woonden Louise en Catharina samen, maar toen ontstond een conflict. Het lijkt erop dat de onenigheid ontstond vanuit een liefdesrelatie met een rijke en geleerde Haïtiaanse ambassadeur met betrekking tot beide dames. Sommige

bronnen suggereren dat ze beiden met deze man hadden willen trouwen. Met name Harrie Prick – de biograaf van LvD –, zegt dat hij dit van Lodewijk van Deyssel, de broer van Catharina, heeft vernomen, maar zekerheid is hierover niet. Ze kenden deze heer al langer, zo blijkt uit de correspondentie.

Ze gingen in ieder geval uit elkaar, al hielden ze nog lang contact. Catharina Alberdingk Thijm ging ‘verder’ met Jacoba van Zoelen, een nieuw vriendinnetje, zoals ze zelf zei. Samen gingen ze in Amsterdam ‘goede dingen’ doen.

LINDENDAAL

In 1890 publiceerde Louise Stratenus het boek *Lindendaal*. Het verhaal speelt zich af op het landgoed Boschdal, bij Breda, waar een ‘catechiseer-meester’ de weduwe en haar dochters in zijn ban krijgt. Het is een dramatisch verhaal, waarbij de catechiseer-meester (Groenebosch, maar eigenlijk Groenewoudt) een akelige rol lijkt te spelen. Hij neemt, nadat hij vele (rijke) mensen uit de streek heeft ‘gedoopt’ in de vijver op het landgoed Lindendaal (eigenlijk Boschdal), de familie mee naar Afrika, waar hij trouwt met een van de dochters (terwijl hij al in Nederland getrouwd was en kinderen had). Dat hier behoorlijk geromantiseerd is, moge duidelijk zijn, maar een dramatisch verhaal is het zeker. Reden genoeg om een hertaling uit te geven, die in april 2019 het licht zag.

PLAATSEN

Louise Stratenus verbleef het liefst in Parijs, maar was ook vaak te vinden in Nederland, in Arnhem, in Heino, in Den Haag en in Breda bij haar moeder en stiefvader en –zusje. Begin jaren 1890 ontmoette ze Célestine Oliphant – Schoch (1863-1941), een hooggeplaatst lid van het Leger des Heils en dochter van een van de oprichters. Bovendien waren de Schochs onder de velen die door de catechiseer-meester Groenewoudt werden overgehaald naar Afrika te verhuizen ... daar zit dus werkelijk een link tussen Stratenus en Schoch, waardoor ook de waarheid van Lindendaal/Boschdal aan Louise bekend werd.

Vele brieven vanuit Zweden getuigen van haar zorg voor deze vrouw en haar dochter. Ze verbleef zeker drie jaar in Zweden en met tussenpozen in Nederland (Princenhage). Brieven en ansichtkaarten, in het Nederlands en in het Frans stuurde ze naar haar zus Bénine en haar nichtje Dousje. Ook in Zweden ontmoette ze weer ‘mensen van stand’. Bovendien leed ze vreselijk kou, maar haar ‘werkgeefster’ en vriendin ook en ze zetten zich eroverheen. Het leven daar was zwaar maar bevredigend en ze was dol op het meisje Celestientje. Dat soort dingen schrijft ze in haar brieven.

NADEREND EINDE

Uiteindelijk keerde Louise Stratenus begin 20^e eeuw terug naar haar moeder in Princenhage (Haagsemarkt 22), want ze zag het

als haar plicht haar te helpen. Haar stiefvader was toen – krankzinnig geworden – al overleden en haar moeder woonde er met haar andere dochter, Louise’s halfzus Mimi.

Nellie van Kol (1851-1930) [feministe, pedagoge en kinderboekenschrijfster] en Louise Stratenus schreven elkaar, waaruit we meer lezen van haar laatste jaren. Brieven tussen de twee laten zien hoe het Louise vergaat. Uiteindelijk openbaarde zich na een paar jaren een ernstige tumor, die ertoe leidde dat Louise Stratenus in maart 1908 in Princenhage overleed, op 55-jarige leeftijd. Ze ligt begraven op het protestantse deel van het kerkhof in Princenhage, in een prachtig geres-taureerd graf.

Op de steen staat een gedicht van haar:

*‘Kent ge als ik de zoete sage
Dat als ’t nachtfloers ons omgeeft
Nog de ziel der afgestorv’nen
In een dwaallicht nederzweeft*

*Ook zoo kan ik somtyds droomen
Hoe, wanneer my ’t graf omsluit
Dan myn geest zou wederkomen
Tot myn sprakelooze luit’*

TOT SLOT

Louise Stratenus leidde al met al een treurig leven. Er overkwam haar veel verdriet en narigheid. Ze werd niet oud en stierf aan een akelige kwaal. Toch valt haar voortdurende optimisme op: ze blijft geloven in haar

werk en haar toekomst, ze is er trots op, ook al zijn de reacties vaak niet mals.

Ik stel me haar voor als een leuk klein meisje als ze jong is, slim en talentvol. De gave van het woord had ze in ieder geval: ze schreef vaak en veel. Als je je realiseert dat er zoveel is verdwenen, naast de enorme productie die ze heeft nagelaten, dan moet ze hebben geschreven, als er ook maar even tijd was. Dagboeken, brieven, gedichten, romans, educatieve boeken, artikelen en vertalingen. Dat blijft verbazen.

Ze was ook een mooie vrouw, als je de paar foto's bekijkt die er van haar bewaard zijn gebleven. Op die foto's zie je een aantrekkelijke jongedame. Ze kon dan ook rekenen op enkele aanbidders, van wie Charles van der Borch van Verwolde wel voor Louise de meest aansprekende was. Het mocht niet zo zijn. Altijd bleef voor haar de keuze tussen een huwelijk en een carrière als schrijfster een moeilijke beslissing, hoewel ze voor Charles met plezier gekozen zou hebben en daarmee voor het huwelijk en het moederschap. Uit haar werken moet je constateren dat het voor de vrouw ook de juiste keuze is: je trouwt, wordt moeder en je werkt niet. Door haar keuzes en de beslissing die genomen werd rond het afgelaste huwelijk met Charles, leek het alsof ze heel voorzichtig een feministe was geworden, maar dat beeld klopt niet. Ze was er vooral op uit de medemens te helpen in de vorm van filantropie en bleef vinden

dat voor een vrouw van stand eigenlijk maar één positie overbleef: het huwelijk en het moederschap.

SCHRIJVERSCHAP

In de literatuur is van een overgang sprake: van idealisme naar realisme, naar naturalisme zelfs. Enerzijds is er nog sprake van eenduidigheid, een vaste moraal, duidelijke conventies en literatuur waarin het kwade wordt bestraft en het goede, het schone overwint. De deugd belonen, daarom gaat het in deze idealistische literatuur. Tegelijkertijd begint een situatie te ontstaan, waarin er meer oog is voor de realiteit, voor de probleemkanten van het bestaan en hoe daarop te reageren, zodat er verbetering ontstaat. Een vorm van happy end blijft nog wel bestaan, maar toch, de beschrijvingen worden nadrukkelijker, huwelijksproblemen, zelfs overspel worden niet meer uit de weg gegaan. En soms is er sprake van een treurig einde van een roman. Een onderdeel van deze (nog steeds) idealistische romans vormt de dames- of vrouwenroman. De critici vonden daarbij dat vrouwelijke auteurs op een andere manier schreven of zouden moeten schrijven dan mannelijke auteurs. Misschien had dat ook te maken met het feit dat veel vrouwen na 1850 gingen schrijven, ondanks alles. De positie van Louise Stratenus laat zien dat ze enerzijds oog had voor de realiteit, maar anderzijds er vaak voor zorgde dat het goede overwint in haar romans of dat de lezer ervan overtuigd raakt hoe het zou

'moeten'. Ze bevindt zich meer in de idealistische dan in de realistische literatuurstroming. Haar werd vaak door de literatuurcritici overdrijving verweten en ingewikkelde zinsbouw en niet ten onrechte. Maar Louise zou Louise niet zijn als ze zich daar niet vrouwmoedig doorheen sloeg en verder ging op de ingeslagen weg.

Bronnen

- * Literatuurmuseum
- * Gelders Archief
- * Gemeentearchief Zeist
- * Boeken, verkrijgbaar bij Heemkundekring 'Op de Beek' te Prinsenbeek:

N. van Berkum. *Louise Stratenus, Een schrijvende freule, 1852 Zeist -1908 Princenhage*, (Prinsenbeek 2018)

Louise Stratenus, *Lindendaal of het Drama van Boschdal*, hertaling (2019 Prinsenbeek)

**Het boek *Vormen*.
Handboek voor de
samenleving in en
buiten huis van Louise
Stratenus.**

COLLECTIE NANNIE VAN
BERKUM

‘Nummer 1009’ weer in het nieuws

De Blocq van Scheltinga (m.) en echtgenote worden gefeliciteerd bij zijn benoeming tot burgemeester van Wassenaar door Max Blokzijl (l.) (1942).

BRON: NOS.NL/75 JAAR
BEVRIJDING

Dick van de Kamp

Vier studenten van de TU Delft hebben op een muur van dodencel 601 in het Oranjehotel inscripties gevonden van een belangrijke NSB'er. Het betreft Daniël de Blocq van Scheltinga die er direct na het

einde van de Tweede Wereldoorlog gevangen was gezet in afwachting van zijn proces.

De inscripties zijn met het blote oog niet zichtbaar. Ze waren met witte plamuur weggewerkt. De studenten werkten met speciale belichtings-

technieken om de muur niet te beschadigen.

Het Oranjehotel was een gevangenis in Scheveningen die in de oorlog door de Duitsers is gebruikt om onder andere verzetsmensen op te sluiten. 25.000 personen hebben

daar gevangen gezeten. Een van hen was de Zeister verzetsstrijder Catharinus Stomp (zie Seijst 2020-II, p.56).

De Blocq van Scheltinga en zijn gezin hebben een aantal jaren in Zeist gewoond. Reden om deze oud plaatsgenoot aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Jhr. Daniël de Blocq van Scheltinga werd geboren in Velp op 23 november 1903. Als hij twee jaar eerder was geboren had hij alleen 'van Scheltinga' als achternaam gehad. De naamstoevoeging 'de Blocq' vond plaats op 24 januari 1902 door een Koninklijk Besluit. Zijn vader heette Hans Willem en zijn moeder was Wilhelmina Louise de Bergh.

Daniël was een telg uit een oud, Fries regentengeslacht. Hij groeide op in Velp op het landgoed 'Velperoord'. Hij genoot van het landleven. Paardrijden en de jacht had hij goed onder de knie. Op school had hij meer moeite. Pas op 21-jarige leeftijd haalde hij zijn mulodiploma. Hij vervulde zijn dienstplicht bij het Regiment Huzaren in Amersfoort. Daar voelde hij zich thuis, goed ruiter als hij was. Hij zwaaide af als reserve luitenant van de Cavalerie. In 1927 werd hij procuratiehouder bij de Gelderse Credietvereniging te Amersfoort.

In 1928 trouwde hij met Elisabeth Dorothea Alwina Henriëtte Gräfin

von der Goltz. Zij werd geboren in 1904 als dochter van een generaal-majoor uit het Pruisische leger die de Duitse keizer Wilhelm II volgde naar zijn ballingsoord in Doorn. Dit gebeurde kort na de Eerste Wereldoorlog. Hij was vleugeladjutant hetgeen inhield dat hij Wilhelm in voorkomende zaken moest bijstaan. Via zijn vrouw kwam Daniël in contact met hoge Duitse kringen. Hij begon zich aangetrokken te voelen door het gedachtengoed van het nationaal-socialisme. Hij werd hierin sterk beïnvloed door zijn echtgenote. Als reserve officier was hij ook een verklaard tegenstander van 'de afbraak' van het Nederlandse leger en de marine.

In 1932 sloten De Blocq van Scheltinga en zijn vrouw zich aan bij de NSB. Daniël kreeg stamboeknummer 1009. Dat is vrij laag. Maar tot zijn spijt was dit net niet beneden de 1000. De personen met nummers tot 1000 hadden onbeperkt en vrij toegang tot de NSB-leider Mussert. Dat leverde prestige op. De leider zelf had nr. 1, zijn plaatsvervanger, de oud-Zeistenaar Cornelis van Geelkerken had nr 2. Max Blokzijl daarentegen, de oud-zanger en de propagandist van de NSB, had nr. 56809. In verband met zijn NSB-lidmaatschap werd Daniël als procuratiehouder ontslagen en ook mocht hij geen reserve officier meer zijn. Financieel betekende dat niet veel voor hem. Hij had aanzienlijke inkomsten uit

de boedel van zijn in 1933 overleden vader.

In 1935 verhuisde het gezin van Amersfoort naar Zeist. Ze gingen wonen aan de Verlengde Slotlaan 127 (thans is dat nr. 35). Het gezin telde toen 2 kinderen, Carola Marie Alexandra en Hans Willem. In Zeist werd Menno Livius geboren in 1935 en in 1938 kwam Reina Dorothea ter wereld. Over Reina straks meer.

Daniël werd assistent van Cornelis van Geelkerken en was werkzaam in het hoofdkwartier van de NSB aan de Maliebaan te Utrecht. Hij werd gewaardeerd om zijn ijver en het gemak waarmee hij zich in hogere kringen bewoog. Zijn intellectuele vermogens werden niet hoog aangeslagen. Hij werd 'Dom Daantje' genoemd. Ook was hij naïef en opvliegend. Hij was volstrekt loyaal aan de leider Mussert en dat heeft hem geholpen bij zijn verdere carrière.

In Zeist was De Blocq van Scheltinga kringpropagandist, kringverkiezingsleider en kringleider van de NSB. In 1935 leidde hij met succes de verkiezingscampagne voor de Provinciale Staten.

Na de inval van de Duitsers in mei 1940 werden NSB'ers geïnterneerd. Ook De Blocq van Scheltinga en zijn vrouw werden vastgezet en wel in het Fort bij Spijkerboor in Noord-Holland. Ook Cees Geelkerken zat hier opgesloten. Spoedig na de

capitulatie werd De Blocq door Mussert tot hoofd van de afdeling Algemene Zaken benoemd. Hij was toen een van de belangrijkste medewerkers van leider Mussert.

In augustus 1942 werd De Blocq van Scheltinga benoemd tot burgemeester van Wassenaar. Hij was een echte NSB-burgemeester. Hij benoemde NSB'ers op sleutelposities en organiseerde vormingsbijeenkomsten voor het gemeentepersoneel. Na de moordaanslag op luitenant-generaal H.A. Seyffardt liet hij lijsten opstellen van jongemannen van 18-25 jaar. Drie dagen later werden 50 jongeren gepakt bij een razzia. Verder verzocht De Blocq aan de commandant van de Ordnungspolizei om joodse inwoners van zijn gemeente uit hun woningen te halen en te deporteren.

Al op 7 mei 1945 werd De Blocq van Scheltinga gearresteerd. Reeds op 11 september moest hij terecht staan voor het Bijzonder Gerechtshof in Den Haag. De eis was: de doodstraf. Twee weken later werd hij veroordeeld tot levenslang. Op 5 december werd door de bijzondere Raad van Cassatie de straf teruggebracht tot 20 jaar. De studenten die de inscripties hebben gevonden in de Scheveningse cel die De Blocq had aangebracht hebben onder andere kunnen lezen : 'Eisch 11/9/45 Dood' en een kalender van mei tot en met november 1945.

Eind 1952 dienden familieleden een gratieverzoek in. Dit werd door koningin Juliana gehonoreerd. In de loop van 1953 kwam hij op vrije voeten. Hij kwam er dus met 8 jaar van af. Maar door de gevangenschap was zijn huwelijk op de klippen gelopen.

In mei 1958 vertrok hij naar Duitsland en trad voor de tweede keer in het huwelijk. In 1962 overleed hij.

Jvr. Reina Dorette is de jongste dochter van De Blocq van Scheltinga. Zij trouwde in 1964 met jhr. mr. Albert Frans Eduard Teixeira de Mattos. Haar echtgenoot was een telg uit een oud Joods geslacht. In 1964 was haar vader al twee jaar dood. Wat zou hij van dit huwelijk gevonden hebben?

Reina werd in 2000 tot hofdame van koningin Beatrix benoemd. Sinds 2013 was zij hofdame van koning Willem Alexander. Begin 2014 legde ze haar functie neer. Het is mooi om vast te stellen dat zij benoemd is vanwege haar eigen kwaliteiten en dat het NSB-verleden van haar vader en moeder geen belemmering vormden.

Bron

- * G.R. Zondergeld, 'Blocq van Scheltinga, jhr. Daniël de , 1903-1962', *Biografisch Woordenboek van Nederland* 5 (2002).

Uit de collectie

'SAESTI CIVIBUS SORORIBUS CUM MEIS CANTO'¹

(‘Met mijn zusters zing ik voor de burgers van Zeist’)

De plaquette voor
Gerrit Jan Uitman.

COLLECTIE ZHG

Karen Veenland-Heineman

Negenentwintig oktober 1955 is een belangrijke datum voor Zeist. Toen - nu 65 jaar geleden - werd het carillon in de toren van het gemeen- **tehuis officieel overgedragen aan de gemeente Zeist.**

In onze collectie bewaren we een bijzonder object dat herinnert aan deze dag. Het is een bronzen gedenkplaat van 28 cm hoog en 20 cm breed. Aan de bovenzijde is de plaat versierd met twee luidklokken, gecombineerd met het wapen

van Zeist. Daaronder staat de volgende tekst:

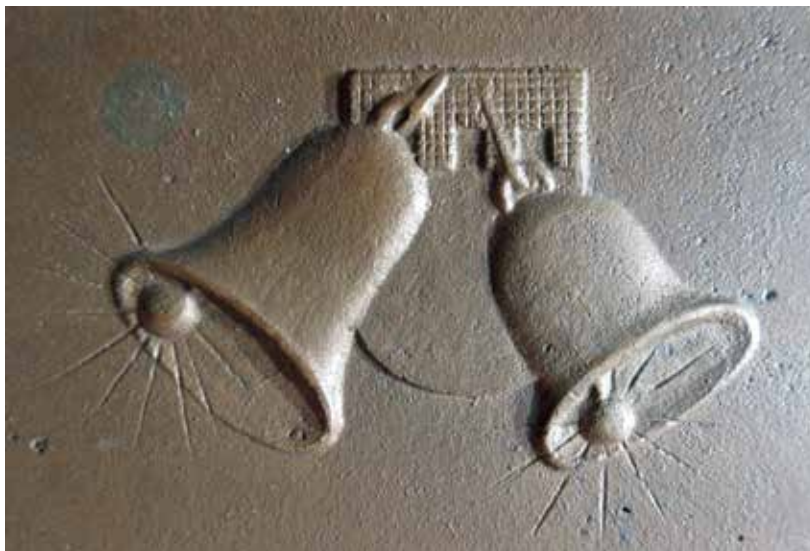
‘Ter gelegenheid van de overdracht van het carillon aan het GEMEENTEBESTUUR VAN ZEIST eert de stichting „HET ZEISTER CARILLON”

haar penningmeester GERRIT JAN UITMAN aan wiens blijmoedige volharding de totstandkoming voor een groot deel is te danken * Zeist.29 oktober.1955 *

G.J. Uitman was leraar Nederlands

Seijst
2020
IV-119

Detail van de plaquette met klokken en Zeister wapen.

en woonde op de Koppelweg 307. Op zijn initiatief is rond 1950 geld ingezameld voor de aanschaf van een carillon in de toren van het gemeentehuis of in de toren van de Oude Kerk. In 1951 werd zijn werk voortgezet door de Stichting 'Het Zeister Carillon', maar zijn enthousiasme was onverminderd. Hij werd secretaris-penningmeester van deze Stichting.² Op 29 oktober 1955 ontving Gerrit Jan Uitman als dank de plaquette. Een tweede werd geplaatst in de speelkamer in de toren.³

In 1952 besloot het bestuur tot aankoop van een 'electronisch carillon'. Hoewel er pas f 3000 was geschonken, vertrouwde het bestuur erop dat de Zeister bevolking de ontbrekende 9 à 10 mille op korte termijn zou inzamelen. Niet geld, maar een storm van kritiek volgde. De Zeister burgerij wilde een echt carillon!

Dankzij de bijdragen van Zeister burgers en de genereuze financiële steun van een aantal sponsors is het gelukt het benodigde bedrag van f 40.000 (veel meer dan de geraamde f 12.000) bijeen te brengen. Zij worden genoemd in de Latijnse randschriften van de grootste klokken en op een oorkonde, die bij de overdracht is aangeboden aan het gemeentebestuur.⁴ Naast de burgers van Zeist zijn de sponsors N.V. Gerofabriek, N.V. Nederlandse Buurtvervoer Maatschappij en N.L.J. Welschen.

Over het carillon van 35 klokken, dat onlangs is gerestaureerd door de oorspronkelijke klokkengieterij firma Eijsbouts in Asten, schreef de Nederlandse Klokkenspel-Vereeniging kort na de plaatsing: 'Het klokkenspel is als geheel genomen helder klinkend en vrolijk van karakter'. Dat het klokkenspel niet in de

wijde omtrek te horen was, schreef men toe aan de hoge gebouwen in de directe omgeving. De oplossing voor dit probleem luidde: 'De enige werkelijk doeltreffende methode om een belangrijke verbetering in de acoustiek te brengen, welke slechts voordelen en geen nadelen met zich mede zou brengen, is, om de toren van het Stadhuis in zijn geheel hoger op te trekken en de beiaard dan opnieuw zo hoog mogelijk in deze toren te monteren'.

Zonder verhoogde toren kunnen we nog dagelijks genieten van het carillon aan Het Rond, dat al 65 jaar speelt dankzij Gerrit Jan Uitman, Stichting 'Het Zeister Carillon', de burgers van Zeist en de sponsors en -niet te vergeten - de beiaardiers.

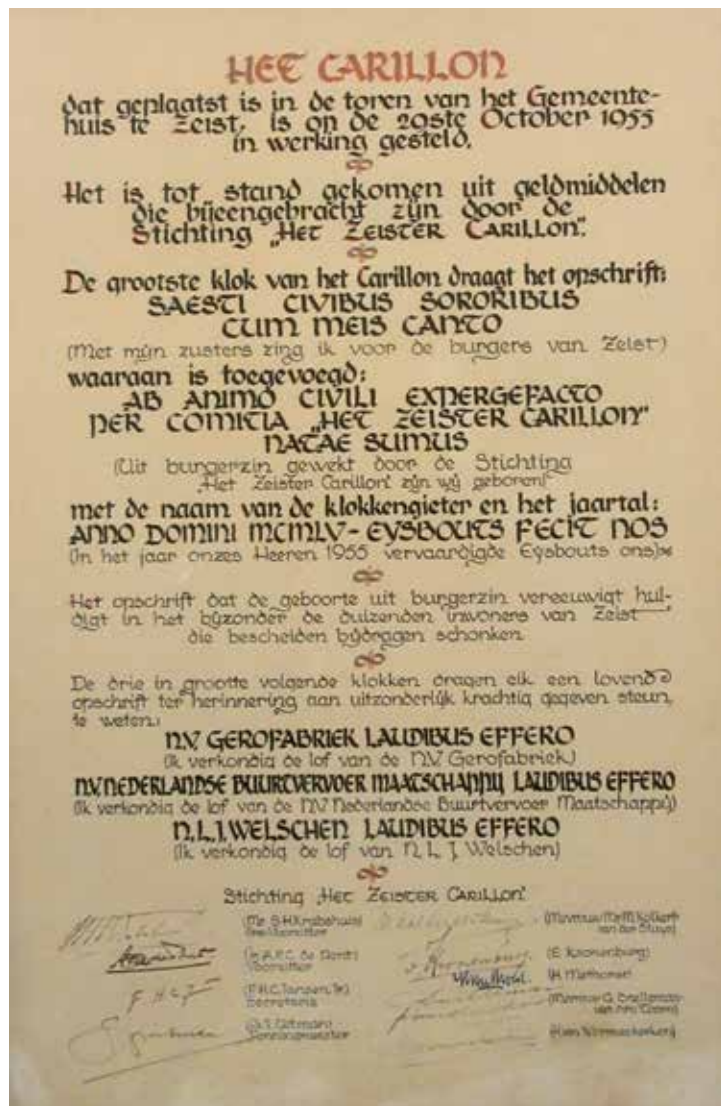
Noten

1. Gedeelte van het opschrift van de grootste klok.
2. Gegevens uit: Archief Gemeentebestuur Zeist 1966-1975; toegang 1036, inv.nr. 15476.
3. Nu in het Gemeentearchief.
4. De oorkonde, bestaande uit twee delen, wordt in het Gemeentearchief bewaard.

De oorkonde met de handtekeningen van het College van B&W en de bestuursleden van de Stichting 'Het Zeister Carillon'.

COLLECTIE GEMEENTEARCHIEF ZEIST

De oorkonde met de randschriften van de vier grootste klokken.

COLLECTIE GEMEENTEARCHIEF ZEIST

Van het bestuur

Van de Pollbank, vóór de restauratie (2019).

FOTO FLORA DE VRIJER

ALGEMEEN

Het zag er van de zomer wat hoopvoller uit in deze coronacrisis. We mochten en konden wat meer, voor sommigen ook een vakantie, allemaal wat aangepast maar toch. Nu stijgt het besmettingsgevaar gewoon snel naar nieuwe hoogten. Gelukkig stijgen de ziekenhuisopnamen nog niet zo snel. Ik schrijf dit eind september, maar wanneer u dit half november bereikt kan de situatie natuurlijk al weer anders zijn. Maar het vergt van ons allen voorzichtigheid, afstand en geduld. Dit geldt ook voor het ZHG, geen ac-

tiviteiten, alleen natuurlijk wel ons blad Seijst.

Ik wens u allen veel sterkte en gezondheid toe.

BESTUUR

De activiteiten liggen stil, het gemeentehuis is tot 1 januari 2021 gesloten. Wel is de studiezaal van de gemeente 'open' voor 1 bezoeker per dagdeel en op afspraak. Onze ZHG tafel is ook 'open', maar ook hier geldt 1,5 meter, geen klachten hebben en mondjesmaat wat betreft het aantal bezoekers. Wanneer u ons

iets wilt schenken en het wilt komen brengen, dan graag van te voren even een berichtje zodat wij het kunnen plannen en er niet te veel bezoekers gelijktijdig zijn.

BANKEN IN HET ZEISTERBOS

In Seijst 2019-IV staat een stukje over het voornemen van het Utrechts Landschap om de Pauw van Wieldrecht- en de Van de Pollbank te renoveren. Daarvoor is een 'crowdfunding'-actie gestart die het ZHG van harte ondersteunde en u opriep een bijdrage te leveren.

De actie is meer dan geslaagd te noemen en in de zomer van dit jaar zijn de banken gereed gekomen. Helaas kon er vanwege COVID-19 geen grootschalige opening komen, maar van de opening op 20 juni 2020 is een filmpje gemaakt, dat u kunt zien via de website van het Utrechts Landschap (<https://www.utrechtslandschap.nl/k/n1286/news/view/98398/7495/onthulling-monumentale-banken-zeisterbos.html>). Het verder 'aankleden' van de omgeving gebeurt later.

SLOTSTAD RTV - IN HET VOORBIJGAAN

Op verzoek van Slotstad RTV heeft het ZHG dit voorjaar meegewerkt aan de productie van een achttal afleveringen van een geschiedenisserie met als titel 'In het voorbijgaan'. Als presentator nam ons bestuurslid Willem de Bruin de kijkers mee naar de

duiventoren aan de Utrechtseweg, de Oude Kerk, het park van het Slot, buitenplaats Molenbosch, de Willem Arntszhoeve, Pleineslaan, Broeder- en Zusterplein, en de Oude Algemene Begraafplaats. Tangram Media verzorgde de opnames, montage en eindproductie. Slotstad RTV heeft de afleveringen in mei en juni uitgezonden en gedurende de zomermaanden regelmatig herhaald. U kunt de afleveringen onder andere terugvinden op YouTube met als zoekterm 'In het voorbijgaan Zeist'.

AANMELDEN DE MONTÉ VER LOREN GESCHIEDENISPRIJS

In dit nummer van Seijst kunt u het artikel van de prijswinnaar 2020 lezen: 'Die Geschwister Kelderman'. In de introductie leest u de criteria voor de prijs.

De volgende prijs zal uitgereikt wor-

den in september 2021. Wij roepen u op de De Monté ver Loren Stichting te laten weten wie u nomineert voor de prijs. Stuur uw bijdrage (of meld uw voordracht) **vóór 1 maart 2021** aan de secretaris van de De Monté ver Loren Stichting, Postbus 70, 3700 AB Zeist of mail naar dmyl@zhg.nl. Iedereen kan de jury attenderen op geschikte inzendingen.

Bestuursleden van het Zeister Historisch Genootschap en de De Monté ver Loren Stichting zijn uitgesloten van deelname.

TEN SLOTTE

U kunt uw vragen, opmerkingen, suggesties via de e-mail stellen: info@zhg.nl of telefonisch 030-6956311

Namens het bestuur,
Flora de Vrijer, voorzitter

Van de Pollbank, na de restauratie (2020).

FOTO FLORA DE VRIJER

